

KRÓNIKA

Lanter Tamás és Horváth Ádám a Rába menti védekezést ismertette. A Vas megyei folyószakaszon még a nagyobb települések (Szentgotthárd, Körmend, Sárvár) mentén sem voltak kiépített töltések, csak esetenként helyi depóniák, így szervezett védekezésre nem kerülhetett sor. A korabeli védelmi dokumentációkból, jelentésekből és jegyzetekből kiderült az is, hogy esetenként a szakemberekre nem hallgattak a tanácsi vezetők, sok településen nem hitték el a vízgyűesek riasztását, a várható árhullám mértékét alábecsülték, s az emberek, az állatok és az ingóságok menekítése helyenként későn kezdődött. A károkat megakadályozni nem lehetett volna, de mérsékelni talán igen. Csákánydoroszlónál öt ember halt meg, miközben vízi jártassági tapasztalat nélkül egy kacsatelep mentésére indultak el! Sárvár alatt a töltésezett szakaszon, az állami védműveken is megfeszített védekezés folyt. A soha nem látott mértékű áradás átszakította a Répce-árapasztó csatorna és a Rába töltését is, és a Kis-Rába mentén a Hanságba, a Lánka-patak mentén pedig a Marcal völgye felé áramlott a víz. A hansági települések védelmére töltéseket építettek a védekezők, így lokalizálni lehetett az elöntéseket. A Hanság nemcsak a Rába és a Répce árvizeitől szenvedett, hanem az Ikva-patak, a Kardos-ér is kiöntött, illetve a Duna többszöri áradása is érintette ezt a térséget.

A szakmai előadások után Szabó József, Répcelak polgármestere emlékezett vissza élményeire. Ő gyerekként élte át ezeket a napokat. Arra emlékeztetett mindenkit, hogy milyen nagy szegénység volt akkoriban. Felidézte a korabeli utcákat, ahol vagy por volt, vagy sár, gépjármű helyett szekér zaja verte fel az utca csendjét. A sok pusztulás különösen nagynak tűnik, ha tudjuk, hogy a víz „mindenkinek abból a kevésből vitt el sokat, amije volt”. Ugyanakkor a pusztítás fellendülést is hozott a falu (Répcelak) életében. Ácsok, kőművesek érkeztek szerte az országból, és újjáépítették a jelentős részben elpusztult települést. A népnyelv ezért *aranyvíznek* is nevezte ezt az árvizet.

Horváth György nyugalmazott szakasz mérnök a védekezők szemszögéből emlékezett. Fiatal mérnökként került az árvízi védekezéshez, és az árhullámot végig követve tette a dolgát: ott volt a szombathelyi kórház védelmének, más városi beavatkozásoknál, Vasváron és Sárváron is szakmai segítséget nyújtott a tanácsi vezetőknek. Személyes élményei még inkább emberközelbe hozták az öt évtizede történeteket.

Az előadássorozat végén Szimandel Dezső és Vásárhelyi Péter ismertették az árvizet követő fejlesztéseket. Minden áradás után általában komolyabb beruházások kezdődnek. Így van ez mindig, mióta mérnöki beavatkozásokkal próbáljuk csökkenteni az árvízi kockázatot. Töltések épültek Szentgotthárd, Körmend, Sárvár és néhány kistelepülés védelmére, megerősítették a Sárvár–Győr közötti szakasz egy részén a meglévő védműveket. A Répccén Górnál, a Gyöngyösön Lukácsházánál épült egy-egy tározó, hogy védje a településeket. Hosszú évek teltek el, míg ezek megvalósultak, s az is világossá vált, hogy évtizedekkel korábban sem volt könnyű ezeknek a nagy beruházásoknak a finanszírozása.

A zárszóban Gaál Róbert és Németh József, a Nyugat-dunántúli és az Észak-dunántúli Vízügyi Igazgatóság vezetői ismertették azokat a várható fejlesztéseket, amelyek tovább növelhetik a térség biztonságát. Elkészült a Rába nagyvízi mederkezelési terve, amely szabályozza majd az ártérnek a területhasználátát, és várhatóan az EU következő pénzügyi ciklusában elindulhat egy újabb projekt a Rába-völgy árvízi biztonságának fejlesztésére.

Az előadásokat a szünetben megtekinthető, a korabeli fotókból készült tablók sora és egy 1965-ös filmhíradó részlet tette teljessé. *(Sütő László)*

VIA SANCTI MARTINI – SZENT MÁRTON ÚTJA TÉRBEN ÉS IDŐBEN
 Nemzetközi konferencia, Szombathely, 2015. április 15. Megyeháza díszterme;
 április 16–17. Püspöki Palota, Sala Terrena

A közelgő Szent Márton évfordulóra készülve Szombathely adott otthont a *Via Sancti Martini, Szent Márton útjai térben és időben* című nemzetközi konferenciának. Az eseményen számos hazai és nemzetközi szakember vett részt.

VASI SZEMLE

2015. LXIX. ÉVFOLYAM 3 SZÁM

Szent Márton kora egyik legnagyobb utazója volt; első nem mártír szentként megadatott neki a hosszú élet mellett, hogy kontinensünk jelentős részét beutazhatta. Pannóniából Itáliába, onnan Galliába vezetett útja, és több egyéb útja során még számos európai területre eljutott. Nagy szerencsénkre életrajzírója, Sulpicius Severus híven dokumentálta utazásait, és e szöveg valamint a helyi hagyomány által életének fontosabb állomásai márványba vésve, falra festve vagy bronzba öntve fennmaradtak a mai napig. Szombathely, Pávia, Poitiers, Amiens, Tours, Trier, Candes vagy Párizs mellett a hosszú út kisebb állomásai is jól ismertek: ezrével találhatók Szent Mártonra utaló helynevek, plébániák, kutak, források vagy kövek, amelyek ha nem is a híres savariai szent lábnyomát, de tiszteletének széles körű elterjedését mutatják. Szent Márton utazásainak sora nem ért véget halálával, hiszen holtteste is egy nevezetes utazás során érkezett el Tours-ba, majd az ereklyéi is nagy utat tettek meg: hol a viking támadók elől menekítették, hol a szent tisztelete jeléül szállították őket távoli tájakra, 1913-ban éppen Szombathelyre.

Szent Márton népszerűségét a kora középkorban jól jelezte a Tours-ba irányuló zarándokok tömege, melynek nagysága a római és jeruzsálemi zarándoklatokhoz volt csak mérhető. A konferencia ezekre, az európai népeket összekötő – valódi és képletes – mártoni utakra, az utazók visszaemlékezéseire, a kultuszhelyekre és azok változásaira igyekezett felhívni a figyelmet a legújabb kutatások eredményeinek felhasználásával.

A tanácskozás első napja ünnepi megnyitóval kezdődött, amelynek első részében felszólalt Dr. Puskás Tiivadar, Szombathely Megyei Jogú Város polgármestere, Harangozó Bertalan, a Vas Megyei Kormányhivatal vezetője, Majthényi László, a Vas Megyei Közgyűlés elnöke. A Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpontja főigazgatója ünnepi beszédét távollétében Dr. Szentpéteri Főzsef tudományos titkár olvasta fel. Az ünnepélyes megnyitót Dr. Dejsics Konrád, a Pannonhalmi Főapátság kulturális igazgatója és Dr. Veres András szombathelyi megyéspüspök köszöntöje zárta.

Ezt követően vette kezdetét a tudományos konferencia első szekciója. Az első előadó, Sággy Marianne (CEU, ELTE) a Szent Márton élettörténetének összvegét, Sulpicius Severus munkáját vette górcső alá bibliai példák alapján. A következő előadásból megtudhattuk Tóth Endre (Pázmány Péter Katolikus Egyetem, MNM) segítségével, hogy a magyarországi Szent Márton-kultusznak, milyen kereszténység előtti előzményei lehettek. A neves régész feltételezése szerint a pannonhalmi Mons Sacer kultuszhelyet valószínűleg a pogány magyarok is szent helyként tisztelték. A szekció utolsó előadója, Pálffy Géza (MTA BTK) a pozsonyi Szent Márton dómról beszélt. Pozsonyban 1526-tól, mint a Magyar Királyság egyik fővárosában a dóm egyfajta szimbolikus tükröképét nyújtotta a korabeli magyar állam elítjének is, amelynek legfőbb temetkezőhelye is volt.

Az első nap második szekcióját Bruno Judic professzor (Université François Rabelais de Tours) távollétében Tóth Ferenc (MTA BTK) – a konferencia szakmai főszervezője – olvasta fel „Venantius Fortunatus különös utazása” című előadását. Venantius Fortunatus itáliai költő volt, aki 565–566 körül elutazott Itáliából, hogy az Alpokon, Bajországon és a Rajna völgyén keresztül Galliába jusson. Erről az útról soha többé nem tért vissza, de két művében is megírta az út történetét, mint Szent Márton sírjához való zarándoklatát. A szekció utolsó előadója, Kiss Gábor régész (Savaria Múzeum) előadásában Nagy Károlyról, Szent Márton szülőhelyének első zarándokáról beszélt. Mint ismeretes, a híres frank uralkodó a 791. év őszén az avarok elleni hadjárat után – nagy kiterővel – ellátogatott a mai Saváriába. Kiss Gábor szerint az ő látogatása nyomán vált híressé Szent Márton szülővárosa.

A konferencia második napját várostörténettel kapcsolatos előadások nyitották. Elsőként Szilágyi Magdolna (CEU) beszélt a Nyugat-Dunántúl középkori úthálózatáról. Előadásában több szempontból vizsgálta a középkori nyugat-dunántúli utak kérdését. A Nyugat-Dunántúlt gyér nép-sűrűsége miatt elsősorban távolsági közlekedésre alkalmas utak hálózták be. Ezek főként nem a római utak voltak; számos régi út birtokhatárként őrződött meg. Véleményem szerint – Kubinyi András nyomdokain – a középkori Nyugat-Magyarországon egyedül Sopron felelt meg a város kritériumainak. Zágorhidi Czigány Balázs (VMKH) Szombathely szerepét vizsgálta meg a Nyugat-Dunántúl városi hálózatában. Szerinte – noha jogilag valóban csak Sopron város, de Szombathely

KRÓNIKA

is városi szerepet töltött be a környéken, mivel a városi kritériumok legtöbbszörének megfelelt, emellett jelentős egyházi központ volt, Szent Márton hagyománya pedig mélyen élt a köztudatban. Csukovits Enikő előadásában Szent Márton kultusza és a középkori zarándoklatok összefüggésével foglalkozott. Szent Márton a kora-középkor egyik legnépszerűbb szentje volt, azonban a XII. századtól tours-i ereklyéjéhez tartó zarándokokról nem kapunk információt, sem a magyarországi, sem az európai városi iratokat vizsgálva. Ennek azonban az oka nem Szent Márton tiszteletének a hanyatlása volt, hanem az, hogy Tours betagozódott a Compostellába vezető zarándokút kegyhelyeinek a sokaságába.

A második szekció Szent Márton kultuszának francia vonatkozásaival foglalkozott. Csernus Sándor (SZTE) Az 1457-es tours-i magyar követjárás dokumentumait vizsgálta. Noha a magyar delegációt Tours-ban fogadták, de nincs információnk arról, hogy hivatkoztak volna a legtermészetesebb kapcsolatra, Szent Mártonra. A találkozó célja házassági kapcsolat létrehozása volt a két udvar között, ám ezt megakadályozta V. László hirtelen halála. Előadásában Csernus Sándor áttekintette a látogatás különböző aspektusait és a korábbi francia–magyar kapcsolatokat is. Seláf Levente (ELTE) Szent Márton ifjúkorával foglalkozott a késő középkori francia legendák elemzésével. Előadásában azt vizsgálta, hogy a francia szerzők mennyit tudhattak Magyarországról, szerepel-e Szent Márton francia legendáiban a szent pannóniai származása. Megállapításai szerint – noha említették Márton születési helyét, de – a francia szerzők nem voltak tisztában sem Pannónia, sem Savaria helyével és nevével. Gausz Ildikó (SZTE) a Szent Márton kultuszt vizsgálta a kora-újkorai vallásháborúk idején. Megfigyelései alapján azután, hogy Szent Márton ereklyéit elpusztították, majd újra megtalálták, Márton kultusza megerősödött. A tridenti zsinat után azonban általánosan hanyatlanak a szentkultuszok, és ez Szent Márton esetében is igaz.

Szabó András Péter (MTA BTK) a Szepesi Káptalan és a szepeshelyi Szent Márton templom viszonyát vizsgálta a XVI–XVII. századi szepességi krónikák alapján. A kérdés azért érdekes, mert míg a káptalan az ellenreformáció központja, addig a közeli Lócse az evangélikusok központja volt. Noha a két helység viszonya számos esetben ellenséges, a káptalan ritkán szerepelt a krónikákban. A városnak folyamatosan szüksége volt a káptalanra az írásbeliség miatt, így fontos volt a közös együttélés. Lupescu Makó Mária (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Magyar Történeti Intézet) az erdélyi Szent Márton-kultuszhelyeket vizsgálta. Szent Márton az államalapítástól kezdve az egyik legnépszerűbb szent volt, számos templomot, települést és személyt neveztek el róla. Vizsgálatában kitért arra, hogy fenntartásokkal kell kezelni azt, hogy a patrocíniumok és a szent nevének gyakorisága a személynévadásban egyenesen arányos lenne, mivel – ahogy erdélyi példákön bemutatta – a névdivat és névpárosok is hatással vannak a személynévadásra, illetve a kultusz régiségét is figyelembe kell venni. Tóth Gergely (MTA BTK) a pannonthalmi apátság megjelenésével foglalkozott a XVIII. századi útleírásokban és történelmi művekben. Az apátságot kora-újkorai történezeink is vizsgálták, főképp kiváltságlevelét. Tóth Gergely megvizsgálta Bél Mátyás ismertetését Pannonthalmáról, melyben írt a székesegyházról és az ahhoz fűződő hiedelmekről. Bél forrásai a korábbi művek mellett a főapát elbeszélései voltak, személyesen is járt Pannonthalmán. Tóth Ferenc (MTA BTK) előadása „A szombathelyi Szent Márton-kultusz a kora-újkorai és újkorai utazók szemével” címet viselte. Előadásában a külföldi utazók leírásait vizsgálta, melyek nem csak a helyi hagyományokra utalnak, hanem a hagyományok változásait is nyomon lehet követni, például Szent Márton szülőhelye kapcsán.

Kövér Lajos (SZTE) a Sabaria, Szent Márton és Tours címszavakat vizsgálta a XVIII. századi francia enciklopédiákban. A felvilágosodásra jellemző volt az, hogy mindent rendszerezni akart, így megszülettek az enciklopédiák, a kor érdeklődésére reflektálva. Azonban ezekben az enciklopédiákban csak röviden emlékeznek meg arról, hogy Szombathelyen született Szent Márton; Szombathely kapcsán inkább csak azt az elterjedt legendát emlegetik, miszerint itt halt meg Ovidius. Szász Géza (SZTE) a francia utazók leírásait vizsgálva állapította meg, hogy ritkán említik meg Szent Mártont és Szombathelyt, ennek azonban nem a szent népszerűtlensége az oka, hanem az, hogy az utazók főként a Duna vonala mentén közlekednek, így számos tájegységet nem látnak az

VASI SZEMLE

2015. LXIX. ÉVFOLYAM 3. SZÁM

országból. Soós István (MTA BTK) Kazinczy Ferenc pannonhalmi utazásáról tartott előadást. Kazinczy régóta meg akarta látogatni az apátságot, azonban ez csak halála előtt nem sokkal sikerült. Élményeit papírra is vetette, leírása azonban inkább az érzelmeiből, mint valós tapasztalataiból táplálkoztak – ezt a barátai a szemére is vetették. A szekció utolsó előadója, Katona Csaba a pannonhalmi apátság tulajdonában lévő balatonfüredi gyógyhely, a XIX. századi felemelkedésének színes korszakába kalauzolta el a közönséget.

A tudományos tanácskozás harmadik napjának első szekciója művészettörténeti előadással kezdődött. Az első előadó Zsámbéky Monika (Savaria MVM) Szent Márton ismert szombathelyi ereklyéit vette számba. A művészettörténész részletesen foglalkozott a helyi Szent Márton templomban található barokk ereklyetartóval, amely a hagyomány szerint a szent egyik ujjereklyéjét tartalmazza. A székesegyházban található, 1913-ban Tours-ból áthozott Szent Márton fejereklyéjével mellett egy kevésbé ismert kis Márton-ereklyét is megismerhettünk, amelyet az egyházmegye alapításakor Mária-Terézia ajándékozott Szily János püspöknek. Ezt követően Tüskés Anna (MTA BTK) előadása hangzott el, amelyben Szent Márton és a koldus legenda XIII–XIV. századi ábrázolásait igyekezett számba venni. A számos nyugat-európai példát felvonultató expozé egyik legérdekesebb tanulsága, hogy az ismert jelenet különböző változatai mellett ebben az időszakban terjed el Szent Márton lovasként, illetve lovagként való ábrázolása. A következő előadó, Melega Miklós (MNL Vas Megyei Levéltára) az 1913-as ereklyeátvitel történetét foglalta össze. Mint ismeretes, gróf Mikes János püspök kezdeményezésére a tours-i érsek Szent Márton fejereklyét adományozott a szombathelyi egyházmegyének. Az esemény nagyszabású ünnepséggel párosult, amelyet az előadó gazdag fényképgyűjtemény bemutatásával illusztrált.

A következő szekcióban Adam Szabelski (Poznani Egyetem) történész doktorandusz tartott előadást a poznani Szent Márton útról. A híres lengyel város történelmi főutcája históriája nemcsak a város történetét, hanem a lengyel történelem nagy fordulópontjait (az ország felosztása, az 1918-as lengyel újraegyesítés, az 1956-os események, a Szolidaritás mozgalom kiteljesedése) is híven tükrözi. Az előadás végén Adam Szabelski bemutatta a város legnagyobb ünnepének tartott, november 11-i Márton-naphoz fűződő helyi hagyományokat, köztük a híres poznani Szent Márton-kiflit is.

A múltban folyó kalandozások után a délelőtt hátralévő részében szó volt még a szombathelyi jövőbeli tervekről is. A Szombathelyi Egyházmegye részéről Simon Katalin könyvtárvezető mutatta be azokat a terveket, amelyek megvalósulása esetén például felépül majd a Püspöki Palota 1945-ben lebombázott szárnya is, amely modern múzeumként várja majd a látogatókat. A többi jeles szombathelyi műemlék (a székesegyház, a szeminárium és a Szent Márton-templom) tervezett renoválásának köszönhetően nemcsak a jövő évre tervezett nagyszabású rendezvények – mint Ferenc pápa látogatása – kapnak méltó helyszíneket, hanem a turizmus fellendülését is elősegíthetik majd. A rendezvény végén Szommer Ildikó és Handler András, a szombathelyi Szent Márton Programiroda munkatársai ismertették a Szent Márton jubileumi emlékévként tervezett városi programjait és jelentősebb beruházásait. – Az előadások végeztével a déli harangszó – a székesegyház Szent Márton harangja megszólalása – köszöntötte az előadókat és a hallgatóságot.

A konferencia Szombathely Megyei Jogú Város (Szent Márton Programiroda) és az MTA BTK közös rendezvénye volt. A konferencia szakmai előkészítésében különösen nagy részt vállaltak a Történettudományi Intézet kora újkori osztályának tagjai, akik – hasonlóan a konferencia többi előadóhoz – többéves vagy több évtizedes munkájuk eredményeit osztották itt meg a hallgatósággal. A konferencia költségeihez hozzájárult még a Vas Megyei Önkormányzat és a Vas Megyei Kormányhivatal is. A Szombathelyi Egyházmegye pedig lehetővé tette, hogy a konferencia két napjára a szombathelyi Püspöki Palota egyik legszebb termét, a Sala Terrenát a tanácskozás rendelkezére bocsátotta.

(Uhrin Dorottya –Dr. Tóth Ferenc)